

Pelikán, Jarmil

In memoriam Josefa Matouše

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1972, vol. 21, iss. D19, pp. [179]-180

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107561>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZPRÁVY

IN MEMORIAM JOSEFA MATOUŠE

Dne 4. ledna 1971 zemřel v Praze překladatel Josef Matouš. Bylo to krátce před jeho devadesátinami, kterých by se byl dožil 21. června 1971. Syn venkovského krejčího, procházel od mládí tvrdou školou života, která jej naučila skromnosti, houževnatosti a vytrvalosti. Po gymnasiu v Kolíně vystudoval na pražské universitě bohemistiku a germanistiku. Pětiletou suplenturu na reálce v Jičíně (1903—1908) vystřídala definitivita na gymnasiu v Náchodě, kde Josef Matouš působil přes čtvrt století. Rozsáhlé vzdělání, kulturní rozhled a literární nadání předurčovaly činnorodého pracovníka pro úspěšnou veřejnou práci, hluboký sociální cit pak rozhodl o tom, že v tomto průmyslovém, převážně textiláckém kraji, věnoval Matouš jako uvědomělý příslušník kulturní levice vedle své překladatelské a kritické činnosti mnoho úsilí též činnosti osvětové.

V Náchodě obrátil Matouš svoji pozornost na polskou literaturu. Zde, v nejnáchodnějším cípu Čech, na samém česko-slezském pomezí, neustále si uvědomoval společné zájmy i blízkost kulturní tradice s nejbližším slovanským národem polským. K hlubšímu pochopení těchto souvislostí přispívalo nepochybně též zaměření na slovanskou vzájemnost, vštěpované studentům po řadu generací, stejně jako v tomto kraji dosud živé vzpomínky na polské povstání v r. 1863 a na četné povstalce, vězněné po potlačení vzpoury v Hradci Králové, kde docházelo k projevům česko-polských sympatií a k podpoře vězňů při pokusech o útek. Intenzivní studium polské kultury doplnil Matouš cestou do Polska, bezprostředním poznáním současnosti i historických památek. Již před první světovou válkou patřil Matouš mezi naše nejlepší znalce a propagátory polské literatury.

Od r. 1913 publikuje Matouš v časopisech své překlady z tvorby polských autorů a úvahy o polském literárním dění. O překladatelově výjimečném smyslu pro rozeznání hodnot svědčí hned to, že jako jeden z prvních čtenářů v Československu docenil velkého novátora Cypriana Kamila Norwida, básníka z rodu prokletých a zapomenutých, který i pro polské publikum byl tehdy autorem téměř neznámým. Hned po Norwidovi následovali další velcí autoři polského písemnictví, romantičtí básníci Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński a současní tvůrci, jako Stanisław Wyspiański, Jan Kasprówicz, Waclaw Berent a Stanisław Przybyszewski.

Většina počátečních překladatelských a kritických prací Matoušových vyšla v Moderní revue. Užší spolupráce s tímto časopisem vznikla z přátelství s Arnoštem Procházkou, který nepochybně přispěl i k otištění dalších překladů ve Staré Říši na Moravě, především v sériích Dobré dílo, Nova et vetera či Archy. V meziválečném období přispíval Matouš nejčastěji do časopisů Cesta, Nové Čechy, Var a Rozhledy. S redaktorem Rozhledů Františkem Halasem navázal Matouš hlubší přátelství a dlouholetou spolupráci, plnou vzájemného pochopení a úcty. Právě tato spolupráce přinesla za druhé světové války překladatelské činy nejtrvalejší hodnoty. Za jazykové spolupráce Josefa Matouše přebásnil tehdy Halas — převážně v Kunštátě — literární skvosty polského romantismu: Mickiewiczovu Gražinu, Konráda Wallenroda a Dziady, Słowackého Balladynu a Lillu Wenedu. Podle Halasových slov by bez Matoušova přispění tyto překlady nemohly vzniknout. Podobnou službu poskytl Matouš Vladimíru Holanovi při jeho tlumočení Mickiewiczových Sonetů, Sonetů krymských a Słowackého Otece morem nakažených v El-Ariši.

Desítky knižních a několik desítek časopiseckých převodů Josefa Matouše náleží mezi

nejzdařilejší české překlady z polštiny v poslední době. S jedinečnou poučeností a vytříbeným básnickým citem přisvojoval Matouš českému písemnictví více nežli po půl století vrcholná díla polské literatury, na něž pečlivě upozorňoval též ve svých četných statích a recenzích.

V Matoušově životě nápadně vystupují analogie s osudy a osobními vlastnostmi Antala Staška i hrdinů některých literárních děl tohoto spisovatele. Oba byli po celý život spjati se severními Čechami. Krátce pobývali v Kolíně a Jičíně, později obětavě pracovali ve prospěch prostých českých lidí v pohraniční oblasti — Stašek v Semilech, Matouš v Náchodě. Oba důkladně poznali polskou literaturu, obdivovali se mistrovským dílům polského romantismu. Zvláště silně je upoutal odbojný duch Julia Slowackého. Jejich dlouhá životní dráha byla naplněna neúnavnou službou národní věci; rozvoj národní kultury si dali za svůj prvořadý úkol. Přimknuli se k sociálně a národnostně utiskovaným složkám společnosti na českém severovýchodě a všestranně podporovali jejich úsilí o spravedlivější zítřek.

Jarmil Pelikán

ANTONÍN ŠKARKA ZEMŘEL

Dne 12. listopadu 1972, tři dny před 26. výročí předčasné smrti prof. Jana Vilikovského, umírá v Praze stejně nečekaně prof. Antonín Škarka, který po Vilikovském převzal počátkem roku 1947 část jeho učeňního úvazku na filosofické fakultě v Brně. Tři dny po Škarkovi umírá v Bratislavě přední znalec starší slovenské literatury PhDr. Ján Mišianik, CSc., vědecký pracovník Ústavu slovenskej literatúry SAV. Týž den — 21. listopadu — je pohřbíván v Brně Škarka a v Bratislavě Mišianik; jejich kolegové si se smutkem uvědomují, že československá literární věda ztratila současně dva přední badatele o literatuře epochy feudalismu.

Antonín Škarka se v Brně narodil (14. února 1906), zde studoval gymnasium, v letech 1924 až 1930 filosofickou fakultu a zde také od 1. února 1931 do 31. srpna 1932 učil jako středoškolský profesor. Po jednoročním působení na gymnasiu v Trstenež učil na pražských gymnasiích. Dne 29. prosince 1945 mu byla na Karlově universitě udělena *venia docendi* pro dějiny české literatury. V poválečných letech přednášel nejen v Praze, ale i v Brně a Olomouci. Státním docentem byl v Praze jmenován 1. prosince 1952 a profesorem staré české literatury 1. ledna 1965.

Brno se svou filosofickou fakultou, universitní knihovnou a státním archivem mělo pro vědeckou dráhu Antonína Škarky základní význam. Jeho první kroky do světa vědy usměrňoval prof. Stanislav Souček. Zadal mu téma státní práce Mandát Ježíše Krista, v níž Škarka rozebral tisk z roku 1602, vedl ho pak při práci na disertaci Sixt Palma Močidlanský, poeta český, po jejímž odezdání a rigorosních zkouškách byl Škarka 3. dubna 1932 promován na doktora filosofie, a orientoval ho směrem ke kmenologii, které Souček sám věnoval celý život.

Když se Škarka počátkem roku 1947 vrátil do Brna už jako vysokoškolský učitel, publikoval již předtím řadu závažných prací, které bylo možno rozdělit do tří linií. První tvoří linie prací o časové produkci předbělohorské, kam patřila především rozsáhlá studie *Ze zápasů nekatolického tisku s protireformací* (ČČIL, 1936); zde využil své disertace o tiskaři Sixtu Palmovi. Druhá byla linie prací komenciologických, zejména o Kamenském jako autorovi duchovních písní. S touto linií pak těsně souvisela třetí oblast — Škarkovo bádání hymnologické od gotiky až po baroko.

Svými brněnskými přednáškami v letech 1947 až 1951 prověřil si Škarka obsah, proporce a účinnost svých budoucích prací. Jeho první přednáška z letního semestru 1946/1947 Počátky staročeské lyriky byla s úpravami převzata do úvodu k edici Nejstarší česká duchovní lyrika (1949). Jeho přednáška započatá v témž semestru s názvem Nejstarší památky českého písemnictví a pokračující v dalším studijním roce jako Dějiny starého českého písemnictví vyšla později jako vysokoškolská učební pomůcka *Nástin dějin starší české slovesnosti I* (1953) a v rozšířené verzi. *Nástin dějin české slovesnosti v obdobích před rozkladem feudalismu I* (1955; v obou je zachycen literární vývoj do husitství včetně). Konečně přednáška zimního semestru 1947/1948 Komenský jako básník vyšla ve formě úvodu k edici *Duchovních písní J. A. Komenského* (1952). Kromě uvedených přednášek a seminářů (ty byly věnovány především Alexandroidě) zadal Škarka v Brně mnoho státních prací pře-